

ПАНДЕМИЯ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН МЕН ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚТЫҢ ГУМАНИТАРЛЫҚ ЫНТЫМАҚТАСТЫҒЫ

Әмірхан Толқын Әмірханқызы

amirkhanovatolkyn@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰҰ «Халықаралық қатынастар» мамандығының 1 курс студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекші – Ж.М. Медеубаева

Адамзат тарихындағы эпидемиялар және коронавирус

2019 жылдың соңында әлем қатты аурудың өршуіне тап болды, Қытайдың оңтүстік-шығысында пайда болды. Егер біз әлемде жұқпалы аурулардың таралу тарихына қарасаңыз, әлем өткен ғасырдың басында "Испанка" деп аталатын тұмауға тап болған кезде адамзат баласы осындай қорқынышты пандемияны бастан өткерді. Орта ғасырларда әлемді "қара өлім" немесе бубон обасы қоздырды, содан кейін әлем шешек, безгек, тырысқақ ауруына тап болды. Африка континенті Эбола вирусының өршуіне тап болды. Адамзат әр түрлі обаның 5-6 өршуін, тырысқақ, туберкулез және басқа да көптеген ауруларды бастан өткерді. Осы ғасырдың басында Қытайда SARS, құс және шошқа тұмауы тіркелген кезде алғашқы дабыл қоңыраулары болды, бірақ содан кейін адамзат өз мүмкіндіктерін бағаламады деп айтуға толық негіз бар.

2019 жылдың желтоқсан айының жексенбісінде Қытайдың Хубэй провинциясының Ухань қаласындағы теңіз өнімдері базарында пневмониямен ауыратындардың көп саны тіркелді, олардың себебі белгісіз болды. 2020 жылдың ақпан айында Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (ДДСҰ) бұл шағымдардың себебі коронавирустың жаңа түрі (2019-NCOV) деп жариялады, ал 2020 жылдың 11 ақпанында бұл жаңа вирус SARS-CoV-2 деп аталды. Пациенттерден алынған үлгілердің нәтижесінде 2020 жылдың 7 қаңтарында SARS-Ков2 геномының бүкіл тізбегін Қытай ғалымдары көп ұзамай салыстырды. ДДҰ бұл індетті 2020 жылдың 11 ақпанында "Ковид-19" пандемия деп атады. ДДСҰ Президенті Тедрос Адханом Гебрейюс Ковид-19 кодтауының ашылуын 2019 жылдың 31 желтоқсанында анықтады; "корона" үшін "CO", "вирус" үшін "VI", "ауру" үшін "D". Бұл атау белгілі бір аймақтың, жануарлардың немесе адамдардың стигмасын болдырмау үшін таңдалды. Эпидемия қысқа мерзімде көптеген елдерге таралды, әсіресе Азия аймағындағы елдерде, Қытайдан кейін, бүкіл әлемге әсер еткен халықаралық өлшемге жетті. Нәтижесінде, 2020 жылдың 30 қаңтарында ДДҰ ковид-19 індетін жариялады, оны Халықаралық денсаулық сақтау мәселесі деп таныды. Алдымен ауыр жедел респираторлық синдромның (SARS), содан кейін Таяу шығыс респираторлық синдромының (MERS) және 2019 жылғы коронавирустық аурудың (Covid-19) факторлары ретінде коронавирустар адамдарда өлімге әкелуі мүмкін біркатар инфекциялар тудырады.

Соңғы жылдары әр түрлі елдерде жаңа вирустық патогендер мезгіл-мезгіл анықталуда. Алғашқы ауру 2002-2003 жылдары Қытайдың Гуандун провинциясында пальма жұпар мысықтары арқылы адамдарға жаңа жарғанат коронавирусының таралуы нәтижесінде байқалды. SARS деп аталатын бұл вирус Қытайда 8422 адамды жұқтырды және 916 адамның өліміне себеп болды (өлім-жітім 11%). Екінші MERS-CoV ауруы 2012 жылы, ЖРВИ-ден шамамен 10 жыл өткен соң пайда болды. Бұл вирус Сауд Арабиясында түйемен бірге пайда болды. Ол жалпы 2494 адамды жұқтырды және 858 адамның өліміне әкелді (өлім 34%). Кейінірек ДДҰ бұл пандемия деп жариялады. Осы кезден бастап ғалымдар жаңа коронавирустың сипаттамаларын анықтауға және вирусқа қарсы терапия мен вакциналарды жасауға көп күш жұмсады. Сол сияқты клиникалық және вакциналық зерттеулер де тез жалғасуда. Алайда, вирустың патогенезі әлі күнге дейін толық белгісіз және бұл мәселе

бойынша жаңа зерттеулер қажет. Қазіргі уақытта SARS-2 таралуын болдырмаудың жалғыз әдісі-инфекцияны бақылаудың тиімді әдісі. Ковид-19 диагнозы қойылған емделушілер үшін емдеудің оңтайлы әдісі әлі белгісіз. Сондықтан емдеу хаттамалары қолданыстағы денсаулық сақтау ережелеріне сәйкес сақталуы керек деп тұжырымдауда мамандар.

Коронавирустық індет бүкіл планетаны қамтыды, әлемнің барлық елдеріндегі адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төніп тұр. Бұл ауру Денсаулық сақтау жүйесі үшін ғана емес, бүкіл адамзат үшін ауыр сынақ болды. Пандемия аясында әлемдік сауда мен халықаралық инвестициялар көлемі тез қысқаруда, адамдар мен жүк ағындарының қозғалысы бұғатталды, тұрақсыздық пен болжамсыздық факторлары артып келеді. Әлемдік экономика өткен ғасырдың 30-жылдарындағы «Ұлы депрессиядан» кейінгі кезеңнен бастап ауыр рецессиямен бетпе-бет келеді, енді мен біржақты көзқарастың, протекционизмнің және қудалаудың ашулы әрекеттері туралы айтпаймын, бірақ басқару, сенім, даму және бейбітшілік тапшылығымен алаңдатарлық жағдай күшейе түсуде десекте болады.

Инфекцияның көзі әрдайым дұрыс тамақтану, гигиена, әлеуметтік қашықтық проблемалары бар және ең бастысы-әлеуметтік жауапкершілік проблемалары бар ең тығыз қоныстанған аймақтарда тұратын адамдар болды деп тұжырымдай аламыз.

Коронавирустың өршуі адамзат үшін ең қорқынышты сынақ болды, өйткені әртүрлі техногендік және антропогендік апаттар жағдайында өзара әрекеттесудің үлкен тәжірибесі бар әлем жаңа қауіптер мен қауіп-қатерлерге жауап беруді үйренді. Бірақ жаңа індеттің алғашқы кезеңдері адамдарды таң қалдырды. Әлем білместук деңгейге түсті, елдер мен олардың медициналық қызметтері қалай әрекет ету керектігін білмеді, әр ел бұл мәселені өз бетінше шешуге тырысты деп айтуға толық негіз бар.

Коронавирус және оны қабылдау (perception)

Пандемия басталған кезең, әлем оның қорқынышты салдары болуы мүмкін екенін түсінбеді, әлеуметтік медианың дамуы адамдар арасындағы тығыз қарым-қатынас формаларын жеделдетті, ақпарат алмасуды жеңілдетті, бірақ оның кері жағы да бар бұл әлемде болып жатқан оқиғалар үшін жауапкершіліктің көп бөлігін құрайтын қастандық теориясы екендігі мәлім.

Қорқытайдың батысындағы Шыңжаңдағы оқиғалар, Еуропа елдерінде мұсылмандардың геноциді немесе ҚХР-ның исламға қарсы саясаты деп аталады, "Алла дұрыс емес адамдарды мұсылмандарға жасаған әрекеттері үшін жазалайды" деген идеяны қоздырды. Тіпті беделді мұсылман лидерлері мен мұсылмандардың көпшілігі жаңа вирустың өршуін "кәпірлер үшін Құдайдың жазасы" деп бағалады. Бұл аурудың көптеген салдары біздің елімізде де пайда болды деп айта аламыз.

Коронавирустық індет бүкіл планетаны қамтыды, әлемнің барлық елдеріндегі адамдардың өмірі мен денсаулығына қауіп төніп тұр. Бұл ауру Денсаулық сақтау жүйесі үшін ғана емес, бүкіл адамзат үшін ауыр сынақ болды. Пандемия аясында әлемдік сауда мен халықаралық инвестициялар көлемі тез қысқаруда, адамдар мен жүк ағындарының қозғалысы бұғатталды, тұрақсыздық пен болжамсыздық факторлары артып келеді. Әлемдік экономика өткен ғасырдың 30-жылдарындағы "Ұлы депрессиядан" кейінгі кезеңнен бастап қатты тоқырау қаупіне ұшырайды, біржақты көзқарастың, протекционизмнің және қудалаудың өршіп тұрған әрекеттерін айтпағанда, басқару, сенім, даму және бейбітшілік тапшылығымен алаңдатарлық жағдай күшейе түсуде.

Қазақстан мен Еуроодақ арасындағы гуманитарлы саладағы ынтымақтастық

ЕО біздің көпвекторлы саясатымызда маңызды орындардың бірін алады. Бұл біздің көптеген тұжырымдамалық құжаттарымызда, оның ішінде ҚР сыртқы саясатының тұжырымдамасында атап өтілген: "Қазақстанның аса ірі сауда – экономикалық және инвестициялық әріптесі-Еуропалық Одақпен кең ауқымды қатынастарды дамыту, кеңейтілген әріптестік пен ынтымақтастық туралы жаңа келісім жасасу, Қазақстан Республикасы мен Еуропалық Одақтың азаматтары үшін визасыз режимге біртіндеп көшу перспективасымен визалық режимді ырықтандыру бойынша күш-жігер жалғасатын болады» [1].

Гуманитарлық саладағы ынтымақтастықтың ерекшелігі-қоғамдық, экономикалық, саяси институттардың өзгеруі белгілі бір адамның жеке логикасы тұрғысынан қарастырылмайды, бірақ олардың мемлекеттің әр азаматының материалдық, мәдени және рухани қажеттіліктерін қанағаттандыру міндеттеріне сәйкестігі призмасы арқылы. Гуманитарлық ынтымақтастық жеке адамның мүдделері мен қажеттіліктеріне, ұмтылыстары мен қажеттіліктеріне тікелей бағытталған және материалдық әл-ауқатты арттыру және адамдардың әлеуметтік-психологиялық көңіл-күйін жақсарту, олардың әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз ету және барлық қажетті әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайларды жасау мәселелерін шешуге біртұтас, жүйелі көзқарасты білдіреді және әр адамның өзін-өзі жүзеге асыруы үшін екендігі бізге мәлім [2].

Әлемдік коронавируc пандемиясы басталғаннан бері әлемде миллионнан астам адам қайтыс болды, 50 миллионнан астам адам жұқтырды. Елдер жарыса өз елдерін аурудың одан әрі таралуынан қорғау стратегиясын әзірлеуде. Елдер азаматтардың өмірін сақтау үшін де, олардың табыс көздерін сақтау үшін де көп күш жұмсай отырып, дағдарысқа қарсы басқару режиміне көшуге мәжбүр. Бүгінгі таңда пандемиядан кейін экономикалық және әлеуметтік дағдарыстан шығуға қалай дайындалу керектігі туралы байланыстарды кеңейту, ынтымақтастық және идеялармен алмасу тұрғысынан мемлекеттер арасындағы тығыз өзара іс-қимыл бұрынғыдан да көп қажет екендігі түсінікті.

Эпидемия Еуропада қорқынышты нәтижелерге қол жеткізді. Бірінші соққыны Испания, Италия, Франция және Германия сияқты туристер мен жұмыс күшінің жоғары ағымы бар елдер қабылдады. Италия мен Испанияның адам көп жиналған ауруханаларынан жүздеген және мыңдаған қарт адамдар туралы алғашқы кадрларды есімізде түсірсек, әлемдік БАҚ бұны өз арналары бойынша трансляциялаған, Қазақстанда бұған басқа планетада болып жатқан оқиғалар ретінде ден қойған. Еуропа елдерінің ащы тәжірибесі, өкінішке орай, біз ескермедік және сол үшін біз өткен жазда коронавирустық пневмонияның өршуіне тап болған кезде еселеп жауап бердік.

Қазақстанда, эпидемияның дамуы «итальяндық» сценарий бойынша орын алды, теледидар арқылы тамашалаған қорқынышты итальяндық трагедия біз үшін де ауыр болды. Біз де сондай-ақ толып жатқан ауруханалар, қорқыныш үрейленген медициналық қызметкерлерді, дәрі-дәрмектердің жетіспеуімен тап болдық, бірақ ең сорақысы, бұл сыбайлас жемқорлық және азаматтардың әлеуметтік жауапсыздығымен қатар жүрді.

Әрине, әр құлдыраудың артында өрлеу болады. Бірінші дүниежүзілік соғыс бізге Ұлттар лигасын, Екінші дүниежүзілік соғыс Біріккен Ұлттар Ұйымын берді. Егер біз тарихи тенденцияларға сәйкес қозғалысты жалғастыратын болсақ, онда қазіргі пандемия бізге халықаралық ынтымақтастықты одан әрі нығайтуға ерекше мүмкіндік бере алады. Қазіргі уақытта не көріп отырғанымызға қарап, біз дұрыс жолда тұрмыз деп ойлаймыз. Сонымен, мұқтаж елдер қазірдің өзінде жомарт халықаралық көмек алуда. Соның ішінде біздің елде тыс қалмады. Мысалға елде дәрі дәрмек жетіспей жатқанына қарамастан, біздер көрші елдерге көмек көрсеттік, әрине бұны ессіздік деп айтуға болмайды, өйткені осындай кезде елдер бір бірне көмек қолын созу арқылы халықаралық ынтымақтастық нығая түсетіндігі дәлелдеуді қажет етпейді.

Еуропаның өзі қиын кезеңдерді бастан өткерсе де, Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы Қазақстанға Еуропалық Одақтың гуманитарлық көмегін жеткізді. 2021 жылдың қаңтар айының соңында Алматыға медициналық маскалармен, халаттармен және зертханалық зерттеулерге арналған бұйымдармен 9000 кг жүк түсті. Жүк Covid-19 пандемиясымен күресте Қазақстан үкіметін қолдау жөніндегі шаралар шеңберінде келді және "СК-Фармацияға" "елдің медициналық ұйымдарына басымдық пен қажеттілік бойынша одан әрі бөлу үшін" жіберілді [3]. Сонымен қоса былтыр жазда, бізде пневмониямен жағдай өршіп тұрған сәтте Еуроодақ басшылығы тарапынан Қазақстанға көмек ретінде бір миллионнан астам еуро бөлінгені есімізде. Әрине бұл үлкен сома емес, алайда қиындық кезеңін бастан кешіп жатқанымызды ескерсек бұл көмектің қаржылық маңызынан көрі саяси әлеуметтік және моралдық мәртебесі өте жоғары

деп айтуға болады. Жалпы былтырғы жылы жазда Қазақстаннан басқа Өзбекстан, Түрікменстан осы пневмониядан үлкен зардап шекті. Сол эпидемиядан зардап шеккен елдерге бөлінген қаражат сомасы үш миллион евро болды. Соның 1.6 миллионы біздің елге бөлінгені айтылды.

Бұдан басқа, АҚШ үкіметі халықаралық даму агенттігі (USAID) арқылы Қазақстанға коронавирустық инфекциямен күреске қосымша \$1,5 млн бөлді. Қазақстандағы пандемиямен күреске АҚШ үкіметі бөлген қаражаттың жалпы сомасы \$3,11 млн құрады [4]. ҚР СІМ баспасөз қызметі хабарлағандай, Алматыға Грузиядан 10 өкпені жасанды желдету аппараты түрінде гуманитарлық көмек келді. Олар Қазақстан астанасының медициналық мекемелері арасында таратылды. Ресей Қазақстанға COVID-19-ға қарсы күресте көмек көрсету үшін 856,7 млн теңге бөлді, сондай-ақ ҚР-ға дәрі-дәрмектер мен қорғаныс құралдарын жеткізуді төледі [5]. Бұл былтырғы қиын қыстау кезеңі таралып жатқан ақпараттар легінің көрінісі.

Әдебиеттер тізімі

- 1 Концепция внешней политики Республики Казахстан на 2014 – 2020 годы // <http://mfa.gov.kz/index.php/ru/vneshnyayaapolitika/kontseptsiya-vneshnoj-politiki-rk-na-2014-2020-g>
- 2 Концепция о гуманитарном сотрудничестве \\ <http://old.wiedergeburt.kz/index.php/wiedergeburt/goszakaz/308-D1%82B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B5>
- 3 ЮНИСЕФ привез гуманитарную помощь Европейского Союза в Казахстан \\ <https://www.unicef.org/kazakhstan/%D0%982%D0%B0%D0%BD>
- 4 ВОЗ и ЕС помогли Казахстану медизделиями. Гуманитарную помощь передадут «СК-Фармации» \\ https://forbes.kz/life/voz_i_es_pomogli_kazahstanu_medizdeliyami_gumanitarnuyu_pomosch_peredadut_sk_farmatsii/
- 5 Евросоюз передал Казахстану лекарства и пульсоксиметры для борьбы с COVID-19 // inbusiness.kz/ru/last/evrosoyuz-peredal-kazahstanu-lekarstva-i-pulsoksi